DANA

اِجْلٌ بَقَرَةٌ

BAKARA VE İCL

Sığır cinsinin (manda dahil her türlü dişi ve erkek) ortak adı olan 'bakar' ve onun dişil tekili olan 'bakara' onbir yerde geçmektedir. Dördü çoğul (bakar ve bakarât), yedisi tekil (bakara) olarak. Sığır cinsi hayvanlar, çift sürerken toprağı yardıkları için onlara 'Yarmak' anlamındaki 'bakr'dan alınan 'bakar' adı verilmiştir.

اجل

İcl ise bakara türü hayvanların erkek yavrularına denir ki, Türkçe karşılığı 'dana' veya 'tosun'dur. Burulmuş olana tosun, burulmamış olana dana denir. Sığırların dişi yavrusu düvenin Arapçası 'icle'dir. Türkçe'deki 'buzağı' sözcüğü, bakara yavrularının hem erkeğini hem dişisini ifade eder. Bu yüzden, icl sözcüğünü buzağı olarak çevirmek karışıklığa yol açmaktadır. Kur'an, israil oğulları kıssasında icle sözcüğünü değil, icl kelimesini kullanarak, kıssada geçen sığır yavrusunun dişi bir yavru olarak düşünülmesini engellemiştir. O halde, Türkçe çeviriyi 'buzağı' şeklinde yapmak isabetli olmayacaktır. Kur'an, kıssadaki yavrunun dişi olmadığını tasrih etmiştir. Alışılmışa uyarak, ilk zamanlar *'Türkçe* Meal'imizde biz de buzağı kelimesini kullanmıştık. İsabetsiz olduğunu tespit ederek çeviriyi 'dana' şeklinde düzelttik.

اِجْلَةٌ

İniş sırasıyla 92. sure olan Bakara, bakara-icl kavramıyla verilen mesajların kümelendiği bir numaralı suredir. Mesajlar, hem bu surede hem de 'icl' (dana) sözcüğünün geçtiği diğer surelerde (Nisa, A'rai, Hûd, Tâha, Zâriyât) İsrailoğulları üzerinden verilmektedir.

Üzülerek belirtelim ki, başlangıçtan günümüze kadar hemen bütün müfessirler, bakara ve icl üzerinden verilen mesajın Kur'ansal özünü, Tevrat'ın mitolojik anlatımına kurban etmişlerdir. Bu kabule göre, 'bakara ve icl' üzerinden verilen mesaj, yalan tanıklıkta bulunan bir adamın yalanını ortaya çıkarmaktan ibarettir.

Kur'an, bu yalan tanıklığın düzeltilmesi keyfiyetine bir ayetle işaret etmiştir:

"Siz bir adam öldürmüştünüz de onunla ilgili olarak çekişip duruyordunuz. Oysaki Allah, sizin sakladıklarınızı ortaya çıkaracaktı. Şöyle dedik: 'Kesilen ineğin bir parçasıyla öldürülen adama vurun.' İşte böyle diriltir Allah ölüleri. Size ayetlerini gösteriyor ki, aklınızı işletebilesiniz." (Bakara, 72-73)

Yalan tanıklık, beyyinelerin iniş sebebidir, ama onca ayetin mesajı bundan ibaret sayılamaz. 'İniş sebebi'nin özelliği, mânâ ve mesajın genelliğini engellemez. Beyyineden çıkarılabilecek bütün anlamlar, bütün zamanlar ve mekânlar için ortaya çıkarılmalıdır. Yirmi küsur ayetin sadece bir tanıklığı düzeltmeye yönelik olduğunu kabul, Kur'an'ın tavrına ve ruhuna uymadığı gibi, bakara-icl kelimeleri kullanılarak verilen kıssanın tarihsel mahiyetine de uymaz.

Kur'an, geleneksel İsrailiyâtçı anlayışın yazıp çizdiğinin aksine, bakara-icl kavramıyla, en hayatî mesajlarından ikisini daha gündeme getirmektedir. Ne var ki bu mesajları, diğer hayatî mesajlarda olduğu gibi, sembolik ifadelerle vermektedir. Daha doğrusu, zahirî sebep (iniş sebebi), birçok yerde olduğu gibi, esas mesajın verilmesine vesile kılınmaktadır. Esas mesajın yakalanması için, İsrailiyâta teslim olmak yerine küçük bir hermenötik gayreti göze almak gerekmektedir.

metinlerin, sanat eserlerinin veya insan eylemlerinin arkasındaki gizli, örtük anlamı ortaya çıkarma sanatı ve bilimidir

Bakara-icl kavramıyla verilen esas mesaj:

İsrailoğulları, Mısır'da uzun süre kaldılar. Eski Mısır'ın bakara veya icli (danayı) Tanrı saydığı bilinmektedir. Mısırlıların etkisiyle Yahudiler de bakarayı Tanrılaştırdılar. Zaten şirke düşkündüler. Karşılaştıkları putperest bir kavmin putuna heveslenerek Hz. Musa'dan "Bize de böyle bir ilah temin et" talebinde bulunduklarını Kur'an bize haber veriyor, (bk. 7/138) Kur'an'ın

vermek istediği mesaj bu kadar da değildir. Bakara ve iclin sembolize ettiği bir anlamı daha kurcalamak gerekir.

BAKARA VE İCLİN SEMBOLİZE ETTİĞİ DEĞERLER

Dikkat edilirse Kur'an, inek ve dana anlatılarında sarı rengi öne çıkarıyor. Bu renk üzerinde böylesine durulması anlamsız olamaz. Bakara ve icl kavramlarıyla ilgili beyyineler incelendiğinde bu sarı renge vurgunun, altına vurgu olduğu rahatlıkla anlaşılır. Zaten, Tâha 88. ayet o dananın, mücevherlerden yapıldığını açıklamıştır. Yani Tâha 88, diğer ayetlerde geçen icl kelimesini, müfessiridir; onun altından yapıldığına açıklık getiriyor. Bakara ve icl ile verilmek istenen mesajın esasını, iki vurgu oluşturmaktadır:

1. İsrailoğulları'nın, eski Mısır'da, Tanrı'nın sembollerinden biri sayılan danaya tapmak istemeleri.

2. 'Sarı dana'nın Yahudiler tarafından ilahlaştırılması, altını ilahlaştırmanın sembolü oluşu.

Altın, bütün dünya mallarının, paranın, gücün sembolüdür. Kur'an, 'altın dana' münasebetiyle bize gösteriyor ki, Yahudi, hiçbir zaman hakikati altının üstüne çıkarmamıştır, çıkarmayacaktır. Lanetlenmesinin sebeplerinden biri de budur. Kur'an müminleri, hayatlarını ve inançlarını bunu bilerek yapılandırmak zorundadırlar. Kur'an'ın vermek istediği mesajı layıkıyla fark etmek için ilgili ayetleri, yer aldıkları surelerin iniş sırasına göre okuyalım:

39. sure olan A'raftaki ayetler:

"Musa'nın kavmi, onun Allah'la konuşmaya gidişinden sonra, süs eşyalarından oluşmuş, böğürebilen bir dana heykelini ilah edinmişti. Görmediler mi ki, o onlarla ne konuşabiliyor ne de kendilerine yol gösterebiliyor? Onu benimsediler ve zalimler haline geldiler. Başları avuçları arasına düşürülüp de sapmış olduklarını fark ettiklerinde şöyle yakardılar: 'Rabbimiz bize merhamet etmez, bizi affetmezse mutlaka hüsrana düşenlerden olacağız.' Mûsa, kızgın ve üzgün bir halde kavmine döndüğünde şöyle dedi: 'Benden sonra arkamdan ne kötü şeyler yaptınız! Rabbinizin emrini bekleyemediniz

mi?' Levhaları yere attı, kardeşinin başını tuttu, kendisine doğru çekiyordu. Kardeşi dedi ki, 'Ey annem oğlu! Bu topluluk beni horlayıp hırpaladı. Nerdeyse canımı alıyorlardı. Bir de sen düşmanları bana güldürme. Beni şu zalim toplulukla bir tutma.' Mûsa şöyle yakardı: 'Rabbim! Beni ve kardeşimi bağışla. Rahmetine sok bizi. Sen, rahmet edenlerin en merhametlisisin."

"Danayı ilah edinenler var ya, yakında onlara Rablerinden bir Öfke ve dünya hayatında bir zillet ulaşacaktır. İftiracıları böyle cezalandırırız biz!" (A'raf, 148-152)

45. sure olan Tâha'daki ayetler:

"Rab buyurdu: 'Seni toplumundan çabucak uzaklaştıran neydi, ey Musa?' Dedi: 'Onlar, benim eserim üzerindeler. Ben sana gelmede acele davrandım ki, benden hoşnut olasın, ey Rabbim!' Buyurdu: 'Biz senden sonra toplumunu tam bir biçimde imtihan ettik. Sâmirî onları saptırdı.' Bunun üzerine Musa, öfkeli ve ümidi kırık bir halde kavmine döndü. Dedi: 'Ey toplumum! Rabbiniz size güzel bir vaatte bulunmadı mı? Süre mi size uzun geldi yoksa Rabbinizden üzerinize bir gazabın inmesini mi istediniz de bana verdiğiniz söze ters davrandınız?' Dediler ki, 'Biz sana kendi irademizle/malımızla karşı çıkmadık. Olay şu: Bize o topluluğun süs eşyalarından bazıları yükletilmişti, onları kaldırıp attık; aynı şekilde Sâmirî de attı.' Sâmirî onlar için, böğürmesi olan bir dana heykeli çıkardı. Dediler: 'Bu, hem sizin hem de Musa'nın tanrısıdır. Ama Musa unuttu.' Görmüyorlar mı ki; o dana onlara bir sözü geri çeviremiyor; kendilerine bir zarar veremiyor, bir yarar sağlayamıyor."

"Yemin olsun, Harun daha önce onlara şunu söylemişti: 'Ey kavmim, siz bununla imtihan edildiniz. Sizin Rabbiniz o Rahman'dır. Artık bana uyun, emrime itaat edin!' Onlar şöyle demişlerdi: 'Mûsa bize dönünceye kadar ona tapıcılar olmakta devam edeceğiz.' Mûsa dedi: 'Ey Harun, onların saptıklarını gördüğün zaman sana engel olan neydi? Benim ardım sıra neden gelmedin? Emrime isyan mı ettin?' Harun dedi: 'Ey annemin oğlu! Sakalımı, başımı tutma! Ben senin şöyle diyeceğinden korkmuştum: 'Beniisrail arasına ayrılık soktun, sözüme bağlı kalmadın!"

"Musa dedi: 'Senin derdin neydi, ey Sâmirî?' Sâmirî dedi: 'Onların görmediklerini gördüm. Resulün izinden bir avuç avuçladım da onu attım. Nefsim bana böylesini hoş gösterdi.' Musa dedi: 'Defol,

çünkü sen, hayatın boyunca 'Bana dokunmayın!' diyeceksin! Ve senin için asla kurtulamayacağın bir hesap zamanı da var. O başını bekleyip durduğun tanrına bir bak! Onu kesinlikle yakacağız, sonra da un ufak edip denize dökeceğiz."

"Gerçek olan şu ki, sizin ilahınız kendisinden başka hiçbir tanrı olmayan Allah'tır. O, ilim bakımından her şeyi çepeçevre kuşatmıştır." (Tâha, 83-98)

92. sure olan Bakara'daki ayetler.

"Ve Musa ile kırk gece için sözleşmiştik de siz bunun ardından danayı Tanrı edinmiştiniz. Zulme sapmıştınız siz. Belki şükredersiniz diye bunun ardından da sizi atfetmiştik." (Bakara, 51-52)

"Hani, Musa, toplumuna şöyle demişti: 'Ey toplumum, danayı Tanrı edinmenizle öz benliklerinize zulmettiniz. Hadi, Yaratıcınıza, Bâri'inize tövbe edin; nefslerinizi öldürün! Böyle yapmanız yaratıcınız katında sizin için daha iyidir; O sizin tövbelerinizi kabul eder. Hiç kuşkusuz, O, evet O, tövbeleri çok kabul edendir, rahmeti sonsuz olandır." (Bakara, 54)

"Musa, toplumuna dedi: 'Allah size, bir inek boğazlamanızı emrediyor.' Dediler: 'Sen bizimle alay mı ediyorsun?' Dedi: 'Cahillerden biri olmaktan Allah'a sığınırım!' Şöyle konuştular: 'Çağır Rabbine bizim için, açıklasın bize neymiş o!' Cevap verdi: 'O diyor ki, bahsettiğim ne yaşlıdır ne de körpe. İkisi arası bir inektir.' Hadi, size emredileni yapın! Şöyle dediler: 'Çağır Rabbine bizim için, neymiş onun rengi açıklasın bize!' Cevap verdi: 'O diyor ki, bahsettiğim, sarı, rengi parlak bir inektir; seyredenlere mutluluk verir.' Şöyle dediler: 'Dua et Rabbine, açıklasın bize neymiş o! Çünkü inekler bizim gözümüzde birbirine karıştı. Ve biz, Allah dilerse, doğruya ve güzele elbette kılavuzlanacağız.' Cevap verdi Musa: 'Allah diyor ki, bahsettiğim, boyunduruk yememiş bir inektir; toprağı sürmez, ekini sulamaz. Salma hayvandır. Alaca yoktur onda.' Dediler: 'İşte, şimdi gerçeği getirdin.' Ve ardından onu boğazladılar, az kalsın yapmayacaklardı." (Bakara, 67-71)

"Yemin olsun ki, Musa size açık seçik beyanlarla gelmişti de onun arkasından danayı ilah edinmiştiniz. Zalimlersiniz sizler. Hani, sizden şu yolda kesin söz almıştık da Tûr'u üzerinize kaldırmıştık: 'Size verdiğimizi kuvvetlice tutun ve dinleyin!' Şöyle demişlerdi:

'Dinledik ve isyan ettik.' İnkarları yüzünden gönüllerine dana içirildi. De ki, 'Eğer müminlersiniz ne kötü şeydir size imanınızın emretmekte olduğu!" (Bakara, 92-93)

98. sure olan Nisa'daki ayetler:

"Ehlikitap, senden kendilerine gökten bir kitap indirmeni istiyor. Zaten onlar Musa'dan da bundan daha büyüğünü istemişlerdi. Demişlerdi ki, 'Allah'ı bize açıktan göster!' Bunun üzerine zulümlerinden ötürü kendilerini yıldırım çarpmıştı. Sonra kendilerine açık seçik kanıtların gelişi ardından danaya taptılar. Biz onların bu günahını da affettik. Biz Musa'ya apaçık bir kanıt/bir hükmetme gücü verdik." (Nisa, 153)

Ayetler bir bütün olarak incelelendiğinde görülmektedir ki, kıssadaki bakara, İsrailoğulları'nın iki zaafına dikkat çekiyor:

1. Arasına girdikleri Mısır halkının putlarından biri olan danaya tapma (şirk) meyli,
2. Mücevherlerden vücuda getirilen puta, altına tapma tutkusu.

Kıssanın geçtiği surelerin iniş sırası izlendiğinde öncelikle altına tapma tutkusuna vurgunun önemsendiği ve kıssanın esas mesajının bu tutkuyu deşifre etmek olduğu açıkça görülüyor. Israiloğullan, sarı danayı kesmemek yani altını ilahlaştırma sürecini bitirmemek için olanca güçleriyle direniyorlar. Bakara 93, Yahudi'deki altına tapma hırsını ifadeye koyarken, tanrısal kelamın en muhteşem istiarelerinden biri olarak kabul edilen şu tabiri kullanmaktadır:

"Dana, gönüllerinin içine içirilti, emdirildi."

O halde, ne Yahudi'nin ne de Yahudileşenlerin altın ve paraya tapma tutkuları frenlenebilir. Gönüllere içirilen bir illetin öyle nasihat ve felsefeyle aşılması söz konusu olamaz.

Mâûn süresindeki mal tutkusu ve dinin-imanın, namazın-niyazın bu tutkunun tatminine araç yapılması da gösteriyor ki, mal ve paraya tapma illetinin nasihat kaynaklı bir ilacı yoktur. Nasihatten tedarik edilebilecek bütün çareler kapitalizmin şeytanî dehası tarafından hemen aşılmakta ve nasihatler mal tutkusunu besleyen mesajlara dönüştürülmektedir. Kapitalizmin en vahşi ve

vampirinin süper gücü olan ABD'nin parasının üstünde yazılı olanı unutmayalım: "in God we trust: Sadece Tanrı'ya güveniriz biz!"

Tanrı, danaya tapmayı bırakın diyor, ABD, danaya tapma dinini dünyaya egemen kılmak istiyor. Ve bu egemenliği pekiştirmede Tanrı'yı bir numaralı aldatma aracı olarak kullanıyor. İşte, meselenin omurga noktası buradadır. Danaya tapma illetini etkisiz kılmada tek ilaç, fiilî engellemedir. Yani nasihat yerine yaptırımlı sistem ikame etmek.

BİR KUR'AN MUCİZESİ DAHA: SÂMİRÎ'NİN DANASINDAN BORSANIN BOĞASINA

Boğa, sadece eski Mısır'da değil, hemen tüm pagan medeniyetlerde Tanrı sembolü olmuştur. Gücün, bereketin, dokunulmazlığın sembolüdür. Eski Mısır'da kutsal boğa Apis, buğdayın ve Nil vadisinin Tanrısı sayılan Osiris'e adanmıştı. Daha sonra Osiris, parçalanarak katledilince Apis onu temsil eden Tanrı konumuna getirildi. Apis, Osiris'in ruhunun sembolüdür. Osiris'in en popüler lakabı 'Batı'nın boğası' idi. Apis, sadece Osiris'le eşitlenmekle kalmamış, zaman içinde güneşle de eşitlenmiştir. Mısır ruhanî sisteminde boğa, tanrılar tanrısı Râ'nın hayatiyetinin sembolüydü. Boğa, Hititlerde de kutsaldı. Tanrıların en güçlülerinden biri olan fırtına tanrısı, boğa şeklindeydi. Boğa, Budizm'de de kutsallığın mihverine oturtulmuştur. Boğa, Hint Upanişadlar sisteminde de kutsal bir figürdür. (Gaskell, G. A.; *Dictionary of Ali Scriptures and Myths;* Apis, Bull, Memphis maddeleri)

Kur'an, İsrailoğulları-bakara kıssasıyla bir sırra daha parmak basmaktadır: İsrailoğulları'nı saptıran şirk tanrısı altın danadan maksat, bildiğimiz sabanı çeken öküz değildir. Yahudinin ilahlaştırdığı bu dana, ekine, çite-çubuğa, tarlaya bereket getiren eski boğa sembolünden çok farklıdır. Bu, 'kâr ve gelir sembolü' öyle bir dana ki boyunduruk altına girmez, ekin sürmez... Yani emek ve alınteriyle iş görmez. Sadece spekülasyonla kazanır... Borsayla kazanır. Tam bu noktada Kur'an'ın mucize bir ihbarıyla daha karşılaşıyoruz:

Kapitalist zulüm ve sömürü düzeninin, babası ve banisi Yahudi olan spekülatif kazanç arenası borsanın sembolü boğadır. Kur'an'ın bakara-icl kıssasıyla önümüze koyduğu beyyineler, bugünkü boğa markalı borsanın tanıtımı gibidir.

Bakara-İsrailoğulları kıssanın esas mesajlarından hiç değilse birine, tefsir tarihinde, bizden önce sadece müfessir Elmalılı Hamdi (ölm. 1942) üstat dikkat çekmiştir. O mesaj, Bakarayı kesmenin Mısır yönetimine isyan anlamına geleceğidir. Zaten Musa'nın çağrısının ilk hedefi de bu isyandı. Yani Mısır putperestliğinin bakaraya tapan anlayışına isyan... Elmalılı, o tevhitçi dehasıyla bu mesajı bakın nasıl yakalamış:

"Bakara zebh etmek o zaman Beniisrail üzerinde hâkim olan Firavun hanedanının tanrılarını boğazlamak olacağından Beniisrail için ihtilal ilanı demek olurdu. Böyle müthiş bir emrin elbette ki icra kabiliyeti bulunamazdı, hatta tasavvur bile edilemezdi." (Elmalılı, *Tefsir,* 1/382)

Musa'nın asasıyla vuruşun sembolize ettiği isyan da budur. Meselenin bu yanını biz bu eserin İsyan maddesinde ayrıntıladık.

İsrailoğulları, Mısır'daki bakarayı binbir zorlukla kestiler. Yani genelde tüm paganist zihniyetlerin ilahlarına, özel olarak da Mısır Firavunluğunun ilahlarına karşı çıktılar. Ama Mısır sonrası hayatlarında, büyücü Sâmirî tarafından mücevherlerden yapılan danayı kesemediler, kesmediler; onu ilah edindiler. Değişen sadece şu oldu: Samiri'nin danası, yahudinin destek ve himayesinde büyüyerek borsanın boğası olmuştur. Yani kutsal metinlerde geçen kıssanın sembolize ettiği 'altına tapma ruhu'na asla dokunulmamıştır. O ruh, büyük bir zulüm imparatorluğu olarak günümüz dünyasına ABD markasıyla (ve tabii ki, kendisine bağlı kişi ve toplum düzeyinde uşaklar aracılığıyla) egemendir.

Davet →